

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาระดับความพอใจในชีวิต ระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างระดับความพอใจในชีวิตและสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุ จำนวน 71 คน โดยทำการศึกษาระหว่างวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ถึงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำบรรยายแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุและความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้สูงอายุจำนวน 71 คน จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา โรคประจำตัวและการติดต่อกับญาติดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา โรคประจำตัวและ การติดต่อกับญาติ

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน; n=71)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	29	40.8
หญิง	42	59.2
อายุ (ปี)		
60-69	14	19.7
70-79	35	49.3
80-89	20	28.2
90 ปีขึ้นไป	2	2.8
อายุเฉลี่ย 74.41		
สถานภาพสมรส		
โสด	14	19.7
คู่	1	1.4
หย่า	5	7
ม่าย	47	66.2
แยก	4	5.6
การศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	25	35.2
ประถมศึกษา	40	56.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	1.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	4.2
อนุปริญญา	1	1.4
ปริญญาตรี	1	1.4
ปัญหาสุขภาพ/โรคประจำตัว		
ไม่มี	14	19.7
มี	57	80.3

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน; n=71)	ร้อยละ
มีญาติหรือติดต่อกับญาติ/ไม่มีญาติหรือไม่ได้ติดต่อกับญาติ		
ไม่มี	43	60.6
มี	28	39.4

จากตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 59.2) มากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.3) มีอายุระหว่าง 70-79 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 74.41 ปี มากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.3) มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 80.3) มีปัญหาเรื่องสุขภาพหรือมีโรคประจำตัว และมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 60.6) ไม่มีญาติหรือไม่ได้ติดต่อกับญาติเลยในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2

จำนวนคน ค่าร้อยละของระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ และญาติของผู้สูงอายุ

รายการ	ระดับสัมพันธภาพของผู้สูงอายุ				
	ดีที่สุด	ดีมาก	ดี	พอใช้	ต้องปรับปรุง
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
เพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์	--	3 (4.2)	12 (16.9)	24 (33.8)	32 (45.1)
เจ้าหน้าที่	--	3 (4.2)	33 (46.5)	13 (18.3)	22 (31.0)
ญาติ*	--	4 (36.4)	5 (45.5)	1 (9.1)	1 (9.1)

* มีผู้สูงอายุจำนวน 11 คนเท่านั้นที่ยังมีสัมพันธภาพกับญาติ

จากตารางที่ 2 ระดับสัมพันธภาพของกลุ่มตัวอย่างกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.1) อยู่ในระดับต้องปรับปรุง โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.18 อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 10.91 ระดับสัมพันธภาพกับเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.5) อยู่ในระดับดี โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.34 อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.21 ระดับสัมพันธภาพกับญาติมีผู้สูงอายุจำนวน 11 คนที่ยังมีสัมพันธภาพกับญาติ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.4) มีระดับสัมพันธภาพระดับดี โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 75.00 อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.58

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 3

จำนวนคน ค่าร้อยละของระดับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุระดับสัมพันธภาพของผู้สูงอายุ

ระดับความพอใจในชีวิต	จำนวน (คน) (n=71)	ร้อยละ
ดีที่สุด	1	1.4
ดีมาก	--	--
ดี	3	4.2
พอใช้	28	39.5
ต้องปรับปรุง	39	54.9

จากตารางที่ 3 กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.9) มีความพอใจในชีวิตระดับต้องปรับปรุง ส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 39.5) อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนน้อย (ร้อยละ 4.2) ส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.4) อยู่ในระดับดีที่สุด ไม่มีผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับดีมาก โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 51.22 อยู่ในระดับต้องปรับปรุง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.50

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์
เจ้าหน้าที่ และญาติของผู้สูงอายุ กับญาติของผู้สูงอายุและความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ และ
ญาติของผู้สูงอายุ กับญาติของผู้สูงอายุและความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ระดับสัมพันธภาพ	ความพอใจในชีวิต	ระดับ
เพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ (n= 71)	.455**	ปานกลาง
เจ้าหน้าที่ (n=71)	.260*	น้อย
ญาติ (n=11)	-.075	น้อย

** $p < .01$

* $p < .05$

จากตารางที่ 4 พบว่า สัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุและเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ และ
เจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความพอใจในชีวิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
โดยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์และความ
พอใจในชีวิตในระดับปานกลาง และ ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่
และความพอใจในชีวิตในระดับน้อย นอกจากนี้พบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของผู้
สูงอายุกับญาติและความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ

การอภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ และญาติ และความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในบ้านพักคนชราธรรมปกรณ์ เชียงใหม่ จำนวน 71 คน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลดังนี้

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 40.8 เพศหญิง ร้อยละ 59.2 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.3) มีอายุอยู่ระหว่าง 70-79 ปี รองลงมามีอายุอยู่ระหว่าง 80-89 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.2 อายุอยู่ระหว่าง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.7 และอายุ 90 ปีขึ้นไป ร้อยละ 2.8 กลุ่มตัวอย่างมีอายุต่ำสุด 63 ปี และ สูงสุด 100 ปี อายุเฉลี่ย 75.41 กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 66.2) มีสถานภาพฝ่าย แต่สถานภาพคู่เดียวที่สุด ร้อยละ 1.4 กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.3) มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา รองลงมาไม่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 35.2 ส่วนน้อย (ร้อยละ 4.2) อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อนุปริญญา และ ปริญญาตรี มีเพียงส่วนน้อย โดยในแต่ละระดับการศึกษานั้น คิดเป็นร้อยละ 1.4 สำหรับข้อมูลด้านสุขภาพหรือโรคประจำตัวนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนมาก (ร้อยละ 80.3) มีปัญหาเรื่องสุขภาพ สอดคล้องกับการศึกษา รุ่งทิพย์ แ่งใจ (2542) , สุนิตรา จตุพรพิพัฒน์ (2543) ที่พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ สุดท้าย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60.6) ไม่มีญาติหรือไม่ได้ติดต่อกับญาติ

ผู้วิจัยได้แยกอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ซึ่งวัตถุประสงค์งานวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาถึงระดับความสัมพันธ์ภาพของผู้สูงอายุกับ เพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ และญาติ
 2. เพื่อศึกษาถึงระดับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ
 3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ
1. สัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ และญาติ

ผลการศึกษาสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมาก (ร้อยละ 45.1) มีสัมพันธภาพอยู่ในระดับต้องปรับปรุง แต่ถ้าพิจารณาจากค่าเฉลี่ยมีค่า 61.18 อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 10.9 สัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมาก (ร้อยละ 46.5) มีสัมพันธภาพอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยมีค่า 64.34 อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.2 กลุ่มตัวอย่างน้อยกว่าครึ่ง (ร้อยละ 39.4) จากผู้สูงอายุทั้งหมดที่มีญาติ และผู้สูงอายุที่ยังมีความสัมพันธ์กับญาติมีจำนวน 11 คน (ร้อยละ 15.49) ผลการศึกษาสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับญาติพบว่าส่วนมาก (ร้อยละ 45.5) อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยมีค่า 75.00 อยู่ในระดับดี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.5 Bengston (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุคือ ความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความรู้สึกรักใคร่ผูกพัน การไปมาหาสู่ ความพออกพอใจกัน ความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยกัน ความรับผิดชอบต่อกันและกัน การสื่อสารได้เข้าใจ ความรู้สึกร่วมสุขร่วมทุกข์ ถ้อยทีถ้อยอาศัย การเปิดเผยต่อกัน และการยกย่องซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนั้นมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นร่วมวัยหรือต่างวัย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวหรือนอกครอบครัว

การที่สัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.1) อยู่ในระดับต้องปรับปรุง พิจารณาจากค่าเฉลี่ยมีค่า 61.18 อยู่ในระดับพอใช้ อาจเนื่องมาจาก โดยทั่วไปในวัยสูงอายุจะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อยลง รวมทั้งการที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างแน่นแฟ้นนั้น เป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมในการสมรส คู่สมรสจึงเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดมีความลึกซึ้งกับผู้สูงอายุ หรือความสัมพันธ์ในครอบครัวมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครอบครัว (วิเชียร รักการ, 2539) จะเห็นได้ว่าการศึกษาในครั้งนี้ สัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับญาติอยู่ในระดับดี ถึงแม้ผู้สูงอายุไม่ได้อาศัยอยู่กับญาติแล้วก็ตาม นอกจากนี้บ้านพักคนชรา นั้นเป็นสถานที่รองรับผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังไม่มีผู้ดูแลและไม่มีที่อยู่อาศัยและจัดไว้สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2542) สถานสงเคราะห์คนชราบ้าน ธรรมปกรณ์ เป็นสถานที่หนึ่งที่จัดไว้สำหรับผู้สูงอายุ เมื่อผู้สูงอายุเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ทำให้ต้องมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่และบุคคลรอบข้าง การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวตามวัยจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจต่างๆ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิธีการดำเนินชีวิตเดิมของตนมาอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา อีกทั้งการปรับตัวของผู้สูงอายุของผู้สูงอายุทำได้ยากและทำได้ช้า ประกอบกับต้องสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลที่ไม่ได้คุ้นเคยกันหรือไม่เคยมีประสบการณ์ร่วมกันมาก่อน ดังที่

สมพร สุทัศนีย์ (2539) ระบุว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นคือประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกัน บุคคลที่เคยมีความเกี่ยวข้องกันมาก่อนย่อมทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งอย่างถูกต้อง ย่อมนำมาซึ่งความเข้าใจและยอมรับผู้อื่นเพื่อสร้างรากฐานของการเกิดสัมพันธภาพที่ดี ยิ่งไปกว่านั้นผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานสงเคราะห์นั้นมีความแตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม แบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยม สอดคล้องกับ วชิราภรณ์ สมนวงศ์ และคณะ (2538) กล่าวว่าผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรามีปัญหาการอยู่ร่วมกัน เนื่องจากผู้สูงอายุเหล่านั้นมีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่นการดำเนินชีวิต สิ่งแวดล้อม อายุ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมาก (ร้อยละ 46.5) มี สัมพันธภาพอยู่ในระดับดี โดยค่าเฉลี่ยมีค่า 64.34 อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นพี่เลี้ยง นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ต่างๆ มีหน้าที่ดูแล ให้ความช่วยเหลือ ให้ความเห็นอกเห็นใจ ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับเจ้าหน้าที่ตามบทบาทดังนั้นก็เป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ดังที่ สมพร สุทัศนีย์ (2539) ระบุว่า การรับรู้ตำแหน่งและบทบาท ผู้รับรู้อาจรับรู้ตามบทบาทที่สอดคล้องกับตำแหน่งตามที่สังคมกำหนดและแสดงปฏิกิริยาตามสิ่งที่ได้รับรู้ การรับรู้ผู้อื่นด้วยความเข้าใจย่อมเกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นโดยตรงทำให้บุคคลเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน อย่างไรก็ตามสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่และกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ยังไม่ดีเท่าที่ควร อาจเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้คือการมีโอกาสนในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ ความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้สูงอายุ ในสถานสงเคราะห์นั้นผู้สูงอายุจำนวนมากโอกาสที่เจ้าหน้าที่จะมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดจึงเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้เมื่ออายุมากขึ้นผู้สูงอายุจะมีความบกพร่องในการมองเห็น การได้ยิน ทำให้การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นเป็นไปได้ด้วยความลำบาก ไม่สามารถที่จะรับและส่งข้อมูลข่าวสารได้ดังที่ต้องการ เนื่องจากการติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ เป็นเครื่องมือถ่ายทอดข้อมูล อารมณ์ความรู้สึก ความคิดและความต้องการให้อีกฝ่ายเกิดความเข้าใจ เกิดความรู้สึกพึงพอใจ รักใคร่ เกิดความเชื่อถือ ศรัทธาซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือประสานสัมพันธ์ให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการแปลความจากสื่ออื่นๆ โดยผู้รับจะต้องแปลความหมายได้ตรงกับสารที่ผู้ส่งต้องการสื่อ ซึ่งต้องอาศัย ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลของผู้ส่งสาร บรรยายภาคนั้นขณะส่งสาร การใช้สื่อที่เป็นภาษานั้นต้องศึกษาลักษณะบุคคลที่ต้องการติดต่อสัมพันธ์ด้วย ว่ามีตำแหน่งฐานะอย่างไร ชอบพอใจอะไร ควรใช้คำพูดอย่างไร รวมทั้งน้ำเสียง สีหน้า ท่าทาง รวมทั้งความสามารถในการรับฟังสารที่ต้องการสื่อของผู้รับสาร (วิภาพร มาพบสุข, 2543) ดังนั้นการ ที่เจ้าหน้าที่ขาดโอกาสที่จะได้ทำความรู้จักและเข้าใจลักษณะบุคคลเฉพาะของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง และ

ลมาเสมอ ประกอบกับผู้รับสารเป็นผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับอวัยวะการรับสารบกพร่องได้แก่ หูตึง ตามัว ที่เกิดขึ้นตามวัย และผู้สูงอายุมาจากหลากหลายท้องถิ่น ผู้สูงอายุมักใช้ภาษาท้องถิ่นซึ่ง น้ำเสียงสำเนียงที่แตกต่างออกไป อาจจะไปสู่การแปลความที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีสัมพันธภาพไม่ดีเท่าที่ควร นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.5) อยู่ในช่วงอายุ 70-79 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้สูงอายุ เริ่มเจ็บป่วยส่งผลให้การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อยลง การปรับตัวในระยะนี้มักเป็นไปในรูปแบบ “Disengagement” คือไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับบุคคลอื่นมากนักอีกต่อไป (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เป็นไปตามวัยที่เพิ่มขึ้นแล้ว การเจ็บป่วยก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.3) มีปัญหาสุขภาพ โรคประจำตัว การเป็นโรคต่างๆเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความทุกข์ทรมาน ไม่สามารถที่จะปฏิบัติกิจกรรมได้ดีเหมือนปกติ ดังนั้นความสนใจในการทำกิจกรรม การพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่นจึงลดลงไป (บุญศรี นุเกตุ, 2545) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ก็ส่งผลให้สัมพันธภาพระหว่างบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.5) อยู่ในช่วงอายุ 70-79 ปี สอดคล้องกับการศึกษาของ เขียวลักษณ์ มหาสัทธิวัฒน์ (2529) และ วชิราภรณ์ สุนนวงศ์ และคณะ (2538) พบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุอยู่ในช่วง 70-79 ปี มีความวิตกกังวลสูงซึ่งอาจเป็นเพราะระยะนี้ร่างกายของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมมาก ผู้สูงอายุตอนต้นมีโรคประจำตัวหรือความเจ็บป่วย มีปัญหาในการปรับตัวเมื่ออาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา

ผลการศึกษาสัมพันธภาพของกลุ่มตัวอย่างกับญาติพบว่าส่วนมาก (ร้อยละ 45.5) อยู่ใน ระดับดี เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยมีค่า 75.00 อยู่ในระดับดี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.5 อาจเนื่องมาจาก สัมพันธภาพในครอบครัวหรือกับญาติพี่น้องเป็นความผูกพันอันเกิดจากความรู้สึก ส่วนลึกของจิตใจ สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ ในสังคมไทยถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ แต่ญาติ พี่น้อง บุตรหลาน ยังให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุในฐานะ อาวุโส ควรให้ความเคารพยกย่องและนับถือเป็นค่านิยมของสังคมไทยที่สืบทอดกันมานาน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น การกราบไหว้ผู้อาวุโส การมีสัมมาคารวะนอบ น้อม การรดน้ำคำหัวในวันสงกรานต์ (สมพร สุทธิชัย, 2539) เนื่องจากค่านิยมเป็นเป็นสิ่งที่บุคคล ได้รับอิทธิพลมาจากสังคม จะยอมรับโดยไม่ต้องมีข้อพิสูจน์ จะยึดถือเอาความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ค่านิยมความเชื่อในผู้สูงอายุหากได้รับการปลูกฝังมาอย่างไร ค่านิยมจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบให้ผู้สูงอายุผูกพันกับสถาบันครอบครัวและให้คุณค่ากับการมี สัม พันธภาพที่ดีต่อกัน แต่อย่างไรก็ตามสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับญาติอยู่ในระดับดีเท่านั้น จาก

เกณฑ์การแบ่งระดับสัมพันธภาพของแบบประเมินการศึกษาครั้งนี้ ระดับที่สูงกว่าระดับดี คือระดับดีมากและดีที่สุด ดังนั้นลักษณะสัมพันธภาพจึงยังไม่ได้เท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยพื้นฐานต่างๆของผู้สูงอายุซึ่งได้อภิปรายข้างต้นมาแล้ว และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ปัจจุบันค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้บุตรหลานต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน อาจจะไปอาศัยอยู่ที่อื่นมากขึ้น เพื่อให้มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังไม่มีผู้ดูแลและไม่มีที่อยู่อาศัย ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานลดลงไป ประกอบกับคนรุ่นหลังมักจะมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและมีการพึ่งพาตนเองมากขึ้นสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้บุตรหลาน เห็นทางและมองเห็นความสำคัญผู้สูงอายุลดลง ทำให้การดูแลเอาใจใส่ การพบปะ พูดคุย การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกลดน้อยลงไป (บุญศรี นุเกตุ, 2545) จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวนี้ สถานสงเคราะห์จึงเป็นสวัสดิการของรัฐเพื่อรองรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ ดังนั้นผู้สูงอายุที่อาศัยที่สถานสงเคราะห์จึงเป็นผู้ที่ได้สูญเสียบทบาทสถานภาพทางครอบครัว ดังนั้นเราจึงควรเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัวให้ดียิ่งขึ้นโดยให้บุตรหลานเห็นความสำคัญผู้สูงอายุ และแสดงความกตัญญูทดแทนคุณต่อผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จะทำให้ผู้สูงอายุมีภาวะสุขภาพจิตที่ดี โดยจะเกิดความรู้สึกอบอุ่น มีกำลังใจ มีความรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองไม่ถูกทอดทิ้ง เกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความมั่นคงในอารมณ์ และสามารถที่จะเผชิญหรือปรับตัวต่อปัญหาต่างๆได้

2. เกี่ยวกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาระดับความพอใจในชีวิต พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 54.9 มีความพอใจในชีวิตระดับต้องปรับปรุง (ดังตารางที่ 3) ตามแนวคิดความพึงพอใจในชีวิตของ Neugarten (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, ม.ป.ป.) ว่าเป็นเรื่องจิตใจ เป็นความรู้สึกที่ดี เป็นเครื่องหมายของการมีสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งบุคคลจะมีความพอใจในชีวิตครอบคลุมองค์ประกอบ ด้านการมีความสุขในการดำเนินชีวิต ด้านความตั้งใจและความอดทนในการดำเนินชีวิต ด้านการมีความรู้สึกประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ด้านการมีความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ด้านการมีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน

จากการพิจารณาปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความพอใจในชีวิต การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในชีวิตอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงนั้น อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.3) มีอายุอยู่ในช่วง 70-79 ปี นอกจากนี้ผู้สูงอายุเกือบทั้งหมดมีสถานภาพดังนี้ โสด หย่า ม่าย แยก มีเพียงคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 1.4 อยู่ในสถานภาพคู่ สถานภาพมีผลต่อความพอใจในชีวิต เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีสถานภาพคู่จะมีคู่สมรสเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้ความเห็นอกเห็นใจ เป็นคู่คิดคู่ปรึกษา และช่วยทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยวผู้สูงอายุที่มีคู่สมรสจะมองตนเองว่ามีคุณค่ามากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพ โสด ม่าย แยกกันอยู่ (นงลักษณ์ บุญไทย, 2539) ผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากคู่สมรสจะมีความสุขและความพึงพอใจในชีวิต ดังเห็นได้จาก การศึกษาของ รุ่งทิพย์ แ่งใจ (2542) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่มีคู่สมรสจะมีความสุขซึ่งวัดจากความพึงพอใจในชีวิตอยู่ในระดับสูง และพบว่า การสนับสนุนจากคู่สมรสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความความสุขของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.6) ไม่มีญาติ และในส่วนที่มีญาติ (ร้อยละ 39.4) ก็มีความสัมพันธ์ไม่ใกล้ชิด จากการศึกษาครั้งนี้ในเรื่องความสัมพันธ์ผู้สูงอายุกับญาติมีผู้สูงอายุ 11 คนเท่านั้นที่สามารถเก็บข้อมูลได้ การที่ไม่มีบุตรหลานไม่ช่วยตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทำให้ผู้สูงอายุขาดประสบการณ์ที่ดีทางอารมณ์ ขาดความมั่นคงทางอารมณ์และส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตตามมา มาสโลว์ (Maslow, 1961) กล่าวว่าความพึงพอใจในชีวิตของมนุษย์จะเกิดขึ้นเมื่อ มนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานจากขั้นต่ำไปถึงขั้นสูง หากความต้องการได้รับการตอบสนองจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความพึงพอใจได้ ดังนั้นเมื่อไม่ได้รับการสนับสนุนหรือไม่มีความปลอดภัยหรือญาติ บุตรหลานคอยสนับสนุนจะส่งผลต่อความ พึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ในสังคมไทย ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมักอาศัยกับบุคคลในครอบครัวไม่ว่า

จะเป็นคู่สมรสหรือบุตรหลาน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ กรีกศักดิ์ บุญญานุพงศ์, สุรีย์ บุญญานุพงศ์ และสมศักดิ์ จันทะ (2533) ได้ศึกษาผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้สูงอายुर้อยละ 85 อาศัยอยู่กับบุตรหลาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นภาพร ชโยวรรณ, มาลินี วงษ์สิทธิ์ และ จันเพ็ญ แสงเทียนฉาย (2532) ที่พบว่า ผู้สูงอายุยังคงได้รับการดูแลและอาศัยอยู่กับบุตรหลาน ซึ่งค่านิยมของสังคมไทยคนรุ่นหลังต้องดูแลผู้สูงอายุและให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ (บุญมาส ลินธุประมา, 2539) ดังนั้นจากค่านิยมดังกล่าวย่อมส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาของ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2533) พบว่า การได้อยู่กับญาติพี่น้องและการอยู่บ้านของตนเองเป็นตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้อยู่กับญาติพี่น้องและไม่ได้อยู่บ้านตนเองจึงส่งผลให้ความพอใจในชีวิตอยู่ในระดับต้องปรับปรุง

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาสุขภาพหรือโรคประจำตัวส่งผลต่อความพอใจในชีวิต ภาวะสุขภาพของบุคคลจะทำให้ความพึงพอใจในชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นผลมาจากโรค หรือการรักษา โดยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ คือความสามารถทางด้านร่างกาย และความทุกข์ทรมานจากอาการ อาทิเช่น ในรายที่มีความเจ็บปวด มีอาการรุนแรงที่รบกวนความสุขสบายของผู้ป่วยย่อมส่งผลกระทบทำให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง หรือในบุคคลที่เจ็บป่วยย่อมส่งผลกระทบทำให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง หรือบุคคลที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังมีภาวะทุพพลภาพทำให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง มีขีดจำกัดของการทำกิจกรรมต่างๆ หรือสามารถช่วยเหลือตนเองได้สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบทำให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง (สุนิตรา จตุพรพิพัฒน์, 2543) การศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนมาก (ร้อยละ 80.3) มีปัญหาสุขภาพหรือโรคประจำตัว ซึ่งสอดคล้องกับศรีเรือน แก้วกังวาล (2533) พบว่าตัวแปรสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

นอกจากนี้มีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยอื่นที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในชีวิต คือสภาพเศรษฐกิจ ดังเช่น การศึกษาของ มารศรี นุชแสงพลี (2532) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุสูงสุดคือ รายได้ ซึ่งรายได้ นับเป็นปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีโอกาสที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ บุคคลที่มีรายได้ต่ำจะประเมินความสุขและความพึงพอใจต่ำลง เนื่องจากโอกาสที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆลดลงไปด้วย (สุนิตรา จตุพรพิพัฒน์, 2543) จากการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราขึ้นเพื่อรองรับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาที่มีความทุกข์ยากเดือดร้อน ไม่มีที่อยู่อาศัย

เน้นบริการสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในด้านปัจจัยสี่ (อุมาภรณ์ ผ่องจิต, 2544) ผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราฯ จึงเป็นกลุ่มที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงขาดโอกาสที่จะตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบต่อความพอใจในชีวิตผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มียาได้เพียงพอจะสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตได้โดยมีที่อยู่อาศัยเหมาะสม ปลอดภัย รวมทั้งสามารถมีสถานภาพทางเศรษฐกิจในระดับที่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ตอบสนองกับความต้องการของตนเองได้

อีกรายงานการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยระดับการศึกษาที่มีผลต่อความพอใจในชีวิตคือ การศึกษาของ นางลักขณ์ บุญไทย (2539) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงจะมีความรู้ลึกมีคุณค่าในตนเองสูง นอกจากนั้นผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีตำแหน่งหน้าที่การงานดีกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำ และมีอาชีพมั่นคง มียาได้แน่นอน จากข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.3) มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา บางส่วน (ร้อยละ 35.2) ไม่ได้รับการศึกษา เนื่องจาก ระดับการศึกษาช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตทุกด้านให้กับบุคคล นอกจากนั้น ระดับการศึกษายังมีความเกี่ยวข้องกับชนิดของอาชีพ ระดับของรายได้ ค่านิยม อุดมโนทัศน์ รวมถึงการปรับตัวของบุคคล จึงสามารถตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ ได้ดี ส่งผลให้มีความพอใจในชีวิตสูงด้วย

3. ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่และญาติของผู้สูงอายุและความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

สำหรับสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. สัมพันธภาพผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ
2. สัมพันธภาพผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ
3. สัมพันธภาพผู้สูงอายุกับญาติมีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาครั้งนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 พบว่าสัมพันธภาพผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ($r = .455, p < .01$) ซึ่งหมายความว่า เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ มักจะมีความพอใจในชีวิตที่ดีด้วยเช่นกัน

สถานสงเคราะห์คนชรานั้นเปรียบเสมือนบ้านที่เป็นครอบครัวใหญ่ เพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์เดียวกันเปรียบเสมือนสมาชิกอยู่ในครอบครัว ดังนั้นเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ การมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์จะก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันเกิดความมั่นคงทางจิตใจส่งผลต่อความพอใจในชีวิต ดังที่ สมพร สุทัศนีย์ (2539) ได้สรุปไว้ว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สัมพันธภาพมีความสำคัญในการช่วยสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต ความมั่นคงทางใจ ช่วยเอื้ออำนวยในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น มนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตช่วยให้มนุษย์ไม่หวาดกลัวการสร้างมนุษยสัมพันธ์เป็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดความรักใคร่ เชื่อถือศรัทธา ที่นำไปสู่การร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จ จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในวัยสูงอายุต้องอาศัยการปรับตัวให้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม สอดคล้องกับศรีเรือน แก้วกังวาล (2540) ระบุว่าสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมวัยเดียวกันเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถปรับทุกข์สุขแก่กันและกันด้วยความเข้าใจกันยิ่งกว่ากับคนต่างวัย ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีความสุขความพอใจในชีวิตยามสูงวัยคือความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่สามารถปรับตัวได้ย่อมมีความพอใจในชีวิต การมี สัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่นมักจะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง มั่นคงปลอดภัย สอด

คล้อยกับการศึกษาของ ตรึงเนตร พรหมดวงเนตร (2544) พบว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมและมาใช้บริการต่างๆที่สถานสงเคราะห์จัดไว้ให้จะมีความสัมพันธ์กับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ มีประโยชน์ ได้มีส่วนร่วมและรับรู้ถึงความเป็นไปของผู้ที่อยู่ในวันเดียวกัน ทำให้มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ดีทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม ก่อให้เกิดความสุข ความพอใจในชีวิตตามมา นอกจากนี้สอดคล้องกับ Larson (1978) และ Quinn (1980) (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, ม. ป. ป.) รายงานว่า กิจกรรมทางสังคมทั้งระหว่างคนร่วมวัยและคนต่างวัย มีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ความมีชีวิตชีวา ความมั่นคงทางใจ และความกล้าหาญที่จะเผชิญภาวะวิกฤตต่างๆของชีวิต การปรับตัวต่อความเสื่อมทางกาย ผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่มมักเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข ความพอใจในชีวิตมากกว่าผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์ไม่ดีกับผู้อื่น ผู้สูงอายุที่มีชีวิตทางสังคมในแง่ลบมักโดดเดี่ยว และหงอยเหงา

ผลการศึกษานี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 พบว่าสัมพันธ์ภาพผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($r = .260, p < .05$) ซึ่งหมายความว่า เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับเจ้าหน้าที่ก็จะมี ความพอใจในชีวิตที่ดีด้วยเช่นกัน

เจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์มีบทบาทโดยตรงที่รับผิดชอบ ดูแลเอาใจใส่ อำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตและคอยดูแลโดยตรงเกี่ยวกับการบริการด้านปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อความพอใจในชีวิต ตามทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (อ้างใน สมพร สุทัศนีย์ , 2539) ความต้องการทางสรีระเป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกายซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งความต้องการนี้เริ่มตั้งแต่วัยเด็กทารกจนถึงวัยชรา มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอ จะขาดไม่ได้ จากแนวคิดของ มาสโลว์ (Maslow, 1970) เกี่ยวกับความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองก่อให้เกิดความพึงพอใจตามมา ดังนั้นการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีย่อมก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์และส่งผลต่อความพอใจในชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ดังที่ตรึงเนตร พรหมดวงเนตร (2544) กล่าวว่านักสังคมสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ใกล้ชิด รับรู้และเข้าใจในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และมีบทบาทเป็นตัวหลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธ์ภาพผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่สัมพันธ์ในทางบวกแต่อยู่ในระดับน้อย อาจเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่มากพอที่จะส่งผลต่อความพอใจในชีวิตอย่างชัดเจน ซึ่ง

เป็นข้อจำกัดรูปแบบการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งบทบาทหน้าที่หลักการจัดสวัสดิการสังคมคือให้บริการด้านปัจจัยสี่จะเห็นได้จากสถิติของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้มีการขอจัดตั้งงบประมาณในหมวดค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ให้กับสถาบันที่รองรับสมาชิกที่อยู่ในการดูแลของสถาบันนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีสถาบันใดจัดการบริการได้อย่างสมบูรณ์แบบ (ขนิษฐา เทวินทรภักดี, 2544) อันเนื่องมาจากการขาดแคลนงบประมาณ อัตราค่าจ้าง ปัจจัยและบริการจากรัฐที่จะสนองตอบความพึงพอใจและความเพียงพอในทุกๆด้าน จากข้อจำกัดการขาดอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์จึงเป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อระดับความใกล้ชิดที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้รับบริการขาดโอกาสในการส่งเสริมให้พึ่งพาตนเอง รวมทั้งความเคยชินกับการเป็นผู้ขอรับบริการจนไม่อยากจะพึ่งพาตนเอง เนื่องจากมีความคิดที่ว่าเป็นหน้าที่ของรัฐและสังคม ที่จะต้องให้การช่วยเหลือเกื้อกูลในฐานะที่รู้สึกว่าคุณเป็นผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ยังพบว่าทำให้ผู้รับบริการเกิดความรู้สึกถูกตีตราทางสังคม ถูกลดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ลง เนื่องจากการสูญเสียเสรีภาพขาดการเป็นตัวของตัวเอง เนื่องจากถูกควบคุมภายใต้กฎระเบียบ การปฏิบัติในสถานภาพและสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งขัดต่อสภาพความเป็นมนุษย์ตามหลักธรรมชาติที่ว่า มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกัน (สมพร สุทัศน์, 2539) ประสบการณ์ชีวิตในสถาบันอาจก่อให้เกิดแรงกดดัน ไม่เอื้อต่อการปรับตัวของบุคคลไปสู่การพึ่งพาตนเองจนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นย่อมส่งผลกระทบต่อความสุขในชีวิต ดังนั้นสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้สูงอายุย่อมอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆตามที่สถานสงเคราะห์กำหนด อาจทำให้เกิดช่องว่างขึ้นจึงไม่แนบแน่นนัก ซึ่งแตกต่างจากสัมพันธภาพเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์ที่มีสถานภาพเดียวกันย่อม มีความสมภาคกัน อยู่ในวัยเดียวกัน ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจกันได้ดีกว่า ซึ่ง Larson (1980, อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่มีค่าต่อผู้สูงอายุ คือความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของไมตรีจิต มิตรภาพ ความจริงใจและความเกื้อกูลเป็นต้น

ผลการศึกษาครั้งนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 3 พบว่าสัมพันธภาพผู้สูงอายุกับญาติไม่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึงว่า เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีสัมพันธภาพที่ดีหรือไม่ดีกับญาติก็จะไม่มีผลต่อความพอใจในชีวิตผู้สูงอายุ การที่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่บ้านพักคนชราทำให้ครอบครัวขาดโอกาสในการปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันไม่ได้มีเกี่ยวข้องกับญาติ และญาติหรือครอบครัวไม่ได้มีบทบาทในการเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตประจำวันจึงไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ ขนิษฐา เทวินทรภักดี (2544) รายงานว่าการดำเนินการในรูปแบบของการใช้สถาบัน

รองรับผู้ประสบปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ นั้น นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานหลายแขนงพบว่า การใช้แนวคิดการจัดบริการในรูปแบบสถาบันและการจัดบริการช่วยเหลือโดยตรง ภายใต้เงื่อนไขและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรเอกชนก็ตามมีผลกระทบมากมาย ทำให้ประชาชนยึดติดกับบริการที่รัฐจัดให้ ต้องแยกตนเองจากครอบครัวและชุมชนเข้ารับบริการในสถาบัน จนเกิดความเคยชินกับการใช้ชีวิตและบริการของสถาบัน ดังนั้นทำให้ครอบครัวไม่มีบทบาทในการรับผิดชอบผู้สูงอายุโดยตรงต่อไป การขาดความใกล้ชิดกับครอบครัวซึ่งครอบครัวไม่ได้เกื้อหนุนปัจจัยเบื้องต้นพื้นฐานการดำรงชีพ ดังนั้นสัมพันธภาพผู้สูงอายุกับญาติจึงไม่มีอิทธิพลต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังที่ Knapp & Martin (1976) ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำนายความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่บ่งบอกความพึงพอใจในชีวิตหรือคุณภาพชีวิต ดังนั้นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ชิดมีอิทธิพลต่อบุคคลมากที่สุด

อย่างไรก็ตามผลการศึกษา พบว่าสัมพันธภาพผู้สูงอายุกับเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในระดับปานกลางและพบว่าสัมพันธภาพผู้สูงอายุกับเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในระดับน้อยเท่านั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ทั้งนี้เนื่องจากสัมพันธภาพไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต แต่ยังมีปัจจัยหรือตัวแปรอื่นที่ร่วมในการทำนายความพอใจในชีวิต ดังการศึกษาของ ศิริวรรณ สนิทชัย (2531) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา กรมประชาสงเคราะห์ พบว่า การใช้เวลาว่าง การเตรียมตัวก่อนเข้าวัยสูงอายุ การรับรู้ความสำเร็จของงานในอดีต และการรับรู้ภาวะสุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ในขณะที่ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2533) ได้ศึกษาตัวแปรทางสังคมวิทยา (Psychosocial Variable) ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย โดยภาพรวมพบว่า การระลึกถึงความหลังกลับมามีอิทธิพลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การคิดถึงความตาย ความสัมพันธ์กับคนต่างวัย ความพอใจในสถานภาพการเงิน การอยู่กับญาติพี่น้อง และการอยู่บ้านตนเอง Miller (1995 อ้างใน สิริสุดา ชาวคำเขต, 2545) กล่าวว่าความพึงพอใจในชีวิตมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ การมีสุขภาพดี มีเศรษฐกิจพอเพียง และมีบุคคลอยู่ด้วยใกล้ชิด

ในสังคมของมนุษย์ทุกชาติ ทุกศาสนา วัฒนธรรม ในรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และกัน ความสามัคคีเพื่อความอยู่รอด ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ความอยู่ดีกินดี และความเจริญงอกงาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นนับตั้งแต่ระหว่างบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ ตลอดจนเพื่อนบ้าน ผู้นำและสมาชิกในชุมชน โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา และมนุษย์ใช้ความสัมพันธ์นี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น จนทำให้ปัญหานั้นบรรเทาลงหรือหมดสิ้นไปในที่สุด จนเกิดกระบวนการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตที่มีความสุขในรูปแบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง การปกครองและเศรษฐกิจชุมชน ในลักษณะแบบการอยู่รอดด้วยความสามารถในการพึ่งพิงตนเองได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีลักษณะเป็นมนุษยนิยม ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved